

INTRODUCCIÓ

1. OBJECTIU, PROCEDIMENT I LÍMITS

Com a coordinador d'aquesta publicació m'ha semblat que l'objectiu principal de la introducció és facilitar que els lectors es puguin orientar de bon començament sobre el que hi poden trobar. Per assolir aquest objectiu, és bo que els especifiqui d'entrada la petició que vaig adreçar als col·legues en demanar la seva col·laboració.

Benvolgut col·lega,

El president de l'Associació m'ha demanat si volia coordinar *Societat catalana 2011* i ho he acceptat amb molt de gust.

M'ha semblat que el tema que podia unificar aquest exemplar podrien ser els canvis socials que s'han produït a Catalunya i els efectes de les polítiques públiques en la societat durant el període dels dos governs d'entesa a la Catalunya democràtica, deixant de banda el que pugui passar en les pròximes eleccions.

Per aquesta raó t'escric demanant-te un capítol relacionat amb la teva especialitat. La demanda és totalment oberta, tant pot ser una anàlisi de polítiques concretes sobre les quals hagi fet una recerca, com un balanç general del període. El que em sembla important és que estigui tan fonamentat com sigui possible en dades en el sentit ampli de la paraula.

A partir d'aquesta demanda més o menys encertada és raonable que els diferents capítols no tinguin una unitat estricta de plantejament. Hi ha articles més concrets i d'altres més de balanç, però en tots hi podeu trobar l'esforç de fonamentar les seves afirmacions i fugir del que podria ser un bon article d'opinió. Això no vol dir que les opinions o les propostes no hi siguin presents.

En segon lloc, em voldria referir a quin ha estat el criteri de la tria dels autors. Vaig procurar que totes les persones tinguessin experiència de recerca en el tema, que hi fossin presents tant els que tenen més anys d'experiència com els que en tenen menys, que hi fossin presents professors i professores de di-

verses universitats (també de les comarques no barcelonines) així com algun professional de fora de la universitat.

Un últim criteri de l'elecció va ser que, a més a més de sociòlegs, hi hagués professionals d'altres ciències socials, com en anys anteriors. Confesso que una de les meves dèries ha estat, des de fa temps, considerar que les ciències socials, abans de tanta especialització, haurien de tenir un paradigma més unificat de com estudiar els humans en societat. En la darrera reforma dels plans d'estudi ho vaig intentar a la meva universitat i el fracàs va ser estrepitos, segurament per haver fet propostes idealistes contràries a les meves pròpies idees, com ara la que sosté que en l'arrel de la nostra història evolutiva hi ha la propensió a delimitar i defensar un territori fins i tot amb les urpes quan les coses van mal dades.

Les limitacions de tots aquests criteris es troben en el fet que tot plegat ho vaig aplicar a partir de les relacions personals, senzillament perquè era més fàcil. Per tant, si algú considera que hi hauria d'haver estat i no hi és, que em disculpi.

La gran majoria dels treballs de text han estat revisats per un àrbitre extern i per mi mateix, els quals hem fet alguns suggeriments als autors per millorar el text si ho consideràvem convenient. Al final, les presses i els retards han fet impossible, en dos casos, seguir aquest criteri.

Un cop dites aquestes idees generals, m'ha semblat que, en lloc d'explicar amb paraules meves què hi ha a cada capítol, era millor deixar parlar els mateixos autors, amb la selecció, això sí, d'alguns paràgrafs del seu propi capítol (copiats de manera més o menys literal, segons el cas) rellevants per a aquesta finalitat, per tal que el lector pugui saber de què parla i triar els que més li interessin. A sota del nom, també hi trobareu unes notes breus de l'activitat professional dels autors.

2. LES APORTACIONS

El sistema polític: canvi de dècada amb un rumb incert

Josep M. Vallès

Catedràtic emèrit de ciència política i de l'administració de la Universitat Autònoma de Barcelona i president de l'Institut Català d'Avaluació de Polítiques Públiques (Ivàlua).

«L'any polític 2010 ha coincidit amb l'inici de la quarta dècada d'autogovern en la Catalunya contemporània. Coincideix igualment amb un canvi de cicle

polític que arrenca de les darreres eleccions catalanes, la formació d'una nova majoria parlamentària i la constitució d'un nou govern.

»[...] En clau política, el canvi de cicle segueix marcat per la inestabilitat de l'articulació politicoconstitucional de l'autogovern català. En ambdós àmbits —l'econòmic i el politicoconstitucional— l'aplicació del terme *crisi* és escassent. En els dos casos, s'està confirmant la certesa d'haver deixat enrere una etapa esgotada. Però, ara per ara, no s'han definit les característiques del període que comença ni l'horitzó cap al qual s'orienta. Seria com girar una cantonada en la ruta històrica que segueix la societat catalana, obligada a deixar enrere un paratge conegut i a enfil·lar-ne un altre de molt indefinit.

»Sobre aquest moment i les perspectives possibles es fan aquí algunes observacions sense afany d'anàlisi erudita. Comencen amb unes anotacions sobre les dues crisis de context, segueixen amb uns comentaris sobre les opinions polítiques dels catalans i sobre la dinàmica institucional i del sistema de partits i conclouen definint algunes exigències del futur immediat. Són comentaris que —amb consciència de les seves limitacions— s'ofereixen a la discussió i la crítica dels lectors.»

Més enllà de Habermas. Catalunya: una societat dialògica que sap superar les seves crisis

Jordi Feu

Professor titular de teoria i història de l'educació. Dóna classes a estudiants de magisteri i ciències de l'educació a la Universitat de Girona. Les seves recerques versen sobre l'escola rural, la joventut i les situacions de pobresa i marginalitat social.

Ramón Flecha

Catedràtic de sociologia de la Universitat de Barcelona. Doctor honoris causa per la Universitat de Timisoara. Com a membre del CREA (Centre Especial de Recerca en Teories i Pràctiques Superadores de Desigualtat) fa recerca en el Programa Marc de la Unió Europea, on és investigador principal de l'únic projecte integrat de l'àmbit de les ciències humanes, educatives i socials que es dirigeix des d'Espanya.

Òscar Prieto-Flores

Professor associat del Departament de Pedagogia de la Universitat de Girona. Està afiliat al CREA i s'ha dedicat principalment a la recerca sobre el poble gitano participant activament en moviments socials amb aquest col·lectiu.

«La superació d'aquesta crisi econòmica o d'altres exigeix un impuls econòmic i social de noves formes d'organització que promoguin una societat més justa i humana. No només calen normatives que evitin aquests tipus d'abusos i d'instrumentalització promoguts pel poder econòmic i polític, sinó també noves formes d'organització i orientació de l'acció que tinguin en compte aquesta visió més comunicativa i humana en diferents subsistemes socials com l'econòmic, el polític, el cultural i el societatari.

»En aquest sentit, aquest article pretén analitzar des d'aquesta perspectiva processos d'estructuració i canvi en la societat catalana que han tingut com a característica principal el diàleg. Però també aquells processos que, tot i que la cerca del diàleg no fos la seva intenció inicial, han promogut l'autonomia de les persones en l'esfera privada o pública i una major llibertat per a expressar-se i prendre decisions.

»Aquest capítol s'estructura en tres apartats. El primer explora com, en la societat catalana, el diàleg ha estat un element central de canvi i inclusió social d'alguns dels col·lectius econòmicament més vulnerables de la nostra societat (dones, immigració i poble gitano). El segon apartat consta de la relació d'algunes de les contribucions més rellevants de l'obra de Jürgen Habermas —el sociòleg i filòsof viu més citat en ciències socials— a la realitat social catalana. En el tercer i darrer apartat esmentarem com els sociòlegs i les sociòlogues podem contribuir a la inclusió social dels més vulnerables, un fenomen que no només s'ha de tenir en compte en temps de crisi econòmica.»

Crisi i empobriment: la situació catalana i el paper d'Europa

Jordi Estivill

La seva docència i recerca estan centrades en temes lligats al treball, l'atur, la pobresa i la marginalitat social. Ha rebut el Premi Catalunya Social per la seva trajectòria professional i el seu compromís en la lluita contra la pobresa i l'exclusió social.

Arnau Comas

Politòleg, analista de les dinàmiques i les polítiques migratòries i les desigualtats socials. Darrerament ha treballat en el disseny i la posada en marxa de l'Observatori Català de la Pobresa, la Vulnerabilitat i la Inclusió Social, impulsat per la Generalitat de Catalunya. És membre d'Empíric, entitat d'estudis socials i desenvolupament local, i col·labora amb la Fundació Persona i Treball en la gestió de projectes de la seva àrea social.

«Gairebé dos de cada deu catalans es troben per sota dels llindars de la pobresa i augmenta el nombre dels que romanen de manera crònica en aquesta situació. Aquest article es proposa reflexionar sobre les relacions entre la crisi actual i la pobresa a Catalunya. Comença situant les noves coordenades econòmiques internacionals que delimiten el paper de l'economia catalana i continua presentant com l'any 2010 ha suposat un punt d'inflexió en la política social europea per a endinsar-se en l'anàlisi actual de les xifres més significatives de la pobresa a Catalunya i d'unes tipologies territorials incipients. Finalment, acaba posant en relleu alguns dels possibles escenaris de futur.»

Societat catalana i polítiques públiques contra les desigualtats. Les polítiques de dones i d'igualtat per raó de gènere a Catalunya

Inmaculada Pastor

Professora titular de sociologia de la Universitat Rovira i Virgili i membre del Grup de Recerca en Anàlisi Social i Organitzativa de la mateixa universitat. La seva activitat investigadora se centra en la sociologia del treball i la sociologia del gènere. Actualment és la directora de l'Observatori de la Igualtat de la URV.

Àngel Belzunegui

Professor titular de sociologia de la Universitat Rovira i Virgili i membre del Grup de Recerca en Anàlisi Social i Organitzativa de la mateixa universitat. Les seves línies de recerca són la sociologia del canvi social, l'estructura social i els processos de participació ciutadana. És sotsdirector de la Càtedra d'Inclusió Social de la URV.

Ignasi Brunet

És catedràtic de sociologia de la Universitat Rovira i Virgili i director del Grup de Recerca en Anàlisi Social i Organitzativa de la mateixa universitat, reconegut com a grup de recerca consolidat per la Generalitat de Catalunya, 2009-2013. Les seves línies de recerca són la teoria sociològica, la sociologia econòmica i la sociologia del treball i de l'educació.

Paloma Pontón

Tècnica de recerca del Departament d'Història i Història de l'Art i de l'Observatori de la Igualtat de la Universitat Rovira i Virgili.

«El capítol que teniu a les mans presenta una reflexió sobre el desenvolupament que han experimentat les polítiques d'igualtat per raó de gènere entre els anys 2003 i 2010.

»[...] Aquesta revisió, us la presentem en quatre apartats.

»En el primer apartat exposem el desenvolupament legislatiu dut a terme i la relació d'aquest amb l'evolució de les polítiques d'igualtat per raó de gènere. [...] [En el segon apartat presentem] la concreció a Catalunya del desenvolupament de les polítiques d'igualtat [que] respon a un avenç en els ordenaments internacionals i també al coneixement acumulat sobre les diferents desigualtats que afecten les dones avui dia. [...] el primer subapartat, [el centrem] en l'anàlisi dels tres plans de polítiques de dones que han estat vigents en el període 2003-2010. En el segon subapartat us presentem el resum quantificat de totes les actuacions del Govern de la Generalitat de Catalunya que han incorporat, en alguna modalitat, la perspectiva de gènere. En el tercer apartat desenvolupem aquesta anàlisi identificant els elements que conformen la perspectiva de gènere i la seva aplicació a Catalunya. [...] Finalment, en el capítol presentem unes conclusions que resumeixen les aportacions principals desenvolupades en l'article i avancem unes reflexions finals sobre el futur de les polítiques d'igualtat a Catalunya.»

La cura a la vida quotidiana a Catalunya: famílies i serveis.

Balanç 2000-2010: petita infància i altres persones dependents

Cristina Brullet Tenas

Professora titular jubilada del Departament de Sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona. Investigadora de l'Institut d'Infància i Món Urbà

«A Catalunya els canvis en la institució familiar s'han estès i expressat amb rotunditat en els últims vint anys. Les transformacions en curs afecten tres grans dimensions de la vida familiar: les legalitats i les legitimitats; les relacions d'afecte, intimitat i poder entre sexes i generacions, i l'organització del treball remunerat i de la cura de les persones a la vida quotidiana. En aquest text focalitzo la meua atenció en la darrera d'aquestes dimensions.

»En la primera part («La problemàtica»), de caràcter introductori, plantejo de manera resumida els canvis socials esdevinguts en els últims temps que afecten la família, el treball i la cura de les persones dependents, així com les tensions de caràcter ètic que s'han produït i els discursos i les propostes polítiques que s'han fet a Catalunya per afrontar el malestar que generen. Plante-

jo, per tant, el context que em permet interpretar les evidències que presento en la segona part («L'anàlisi empírica»), en la qual mostro algunes dades sobre la despesa en protecció social i els usos dels temps de cura de dones i homes, i dades de la cura de la petita infància i de les persones amb dependència a les llars familiars i als serveis comunitaris. No hi faig una descripció detallada d'aquests dos camps de la cura, sinó un balanç de la seva situació en els darrers deu anys. Acabo el text amb una síntesi (tercera part) i unes conclusions generals (quarta part).»

Realitat urbana i habitatge a la Catalunya del 2010.

Anàlisi d'un procés

Gemma Vilà

Professora del Departament de Teoria Sociològica, Filosofia del Dret i Metodologia de les Ciències Socials de la Universitat de Barcelona. Investigadora del Grup de Recerca Territori, Població i Ciutadania, consolidat per la Generalitat de Catalunya, del qual és coordinadora júnior. Actualment participa en recerques relacionades amb el desenvolupament urbà i la cohesió social.

Anna Alabart

Catedràtica de sociologia urbana de la Universitat de Barcelona. Directora del Grup de Recerca Territori, Població i Ciutadania, consolidat per la Generalitat de Catalunya. Actualment participa en recerques relacionades amb el desenvolupament urbà i l'habitatge.

«[...] l'any 2010 no només s'ha caracteritzat pels efectes i les imposicions de la crisi, també ha estat testimoni d'un canvi de govern. Aquest gir atorga a aquest any una significació especial: representa un punt d'arribada de les polítiques i les actuacions de set anys de govern tripartit d'esquerres, que ha hagut de fer front a qüestions com la immigració o la bombolla immobiliària. Al mateix temps, representa el punt de partida d'un nou govern que s'enfronta a una realitat urbana i social marcada pels efectes derivats de la crisi.

»[...] El període que ens proposem analitzar és precisament el que correspon a tota l'etapa del Govern —primer del tripartit i, després, del d'entesa— (2003-2010), que recorre quasi un cicle complet: s'inicia amb una tendència clarament expansiva, observable en gairebé tots els aspectes de la realitat econòmica i social, i s'acaba sota els efectes de la crisi econòmica del 2008.

»[...] Per donar compliment a aquest propòsit hem organitzat l'escrit en tres grans apartats:

- 1) El punt de partida: Catalunya l'any 2003.
- 2) Il·lusions i les concrecions: les grans línies d'actuació.
- 3) La crisi: una aturada sobtada.

»En el primer apartat, s'indicanen l'estat i les tendències de la població i la realitat urbanística d'aquell moment [...]. El segon apartat analitzarà les grans línies d'actuació i els canvis ocorreguts en diversos àmbits [...]. Finalment, s'entrarà en la consideració de la crisi econòmica i els seus efectes en la realitat sociourbanística de Catalunya, de manera que es deixarà plantejada la concreció de les característiques pròpies del moment actual.»

14

Immigració i sindicat a Catalunya: una relació difícil i en construcció

Ramon Alós

Professor titular de sociologia del Departament de Sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona. És investigador del Centre d'Estudis Sociològics sobre la Vida Quotidiana i el Treball (QUIT), especialitzat en sociologia del treball, de l'empresa i de les relacions laborals. En els darrers anys ha participat en recerques sobre afiliació sindical, immigració i mercat de treball, reinserció social i models d'ocupació.

Pere Jódar

Professor titular de sociologia del Departament de Ciències Polítiques i Socials de la Universitat Pompeu Fabra. Els seus camps de recerca consolidats en els darrers anys són la sociologia del treball, la sociologia de l'organització i la de les relacions laborals, i ha participat en projectes sobre afiliació sindical i participació, immigració i associacionisme, models de gestió empresarial i salut psicosocial.

«[...] la immigració és un exponent del conjunt de transformacions que ha trasbalsat el panorama tradicional de les relacions laborals i, per tant, el context d'intervenció dels sindicats. De fet, i més enllà de les actuals circumstàncies, es pot dir que immigració i relacions laborals són dues qüestions inseparables. Aquesta connexió directa, que històricament es pot seguir ja des dels massius trasllats de camperols britànics a les capitals industrials, fa que sigui sorprenent la manca d'estudis sobre el tema, fet

que, possiblement, s'explica per l'hegemonia que obtenen les doctrines que contempen la societat, o l'economia, a partir de relacions basades en persones asexuades, sense edat, origen, ideologia ni creences. Més interès acadèmic ha rebut l'estudi de la relació entre immigració i sindicat, bàsicament sota l'impuls de les mateixes organitzacions dels treballadors. Ens basarem, doncs, en aquests estudis per situar la relació entre immigració i sindicat a Catalunya [...].»

El capítol es divideix en quatre apartats; el primer tracta dels sindicats europeus davant la immigració, el segon, del sindicalisme català davant de la immigració, el tercer ofereix alguns resultats rellevants d'una recerca, i el darrer, unes conclusions.

La construcció de l'islam com a objecte de polítiques públiques a Catalunya

Gloria García-Romeral

Investigadora del Grup de Recerca ISOR (Investigacions en Sociologia de la Religió) del Departament de Sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona. Les seves principals línies de recerca són l'estudi de les comunitats islàmiques, l'acomodació de la pràctica religiosa i la gestió de la diversitat religiosa.

Maria del Mar Grieria

Professora lectora del Departament de Sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona i investigadora del Grup de Recerca ISOR i del Centre de Sociologie des Religions et d'Éthique Sociale de la Universitat Marc Bloch (Estrasburg). Participa i coordina diversos projectes de recerca sobre la sociologia de la cultura i la religió.

«[...] la importància de promoure una política pròpia en matèria religiosa [a Catalunya], i especialment en relació amb l'islam, ha anat guanyant força en els darrers anys. La creació de la Secretaria de Relació amb les Confessions Religioses l'any 2000 —avui coneguda com la *Direcció General d'Afers Religiosos*— va ser el primer pas vers la formalització i institucionalització d'una política pública en aquesta àrea. I si bé en un començament les iniciatives en aquest terreny foren modestes i puntuals, al llarg d'aquesta darrera dècada les accions en aquesta àrea han anat prenent prominència i adquirint un major reconeixement. El creixement de la comunitat islàmica catalana arran de les migracions, així com la major visibilització i «problematització» de l'islam a l'esfera

pública (Moreras, 2009), han tingut un paper crucial en atorgar més centralitat política a la qüestió.

»L'article es divideix en tres grans parts: d'una banda, descriu i analitza el procés d'implantació i creixement de l'islam a Catalunya; en segon lloc, examina els factors legals, socials i polítics que ens ajuden a contextualitzar i a comprendre de quina manera l'islam s'incorpora a l'agenda política del Govern català i, finalment, en una tercera part s'expliquen les polítiques públiques principals del Govern català en relació amb l'islam a Catalunya.»

Política i mitjans de comunicació: els anys dels governs tripartits

Joan Botella

- 16 *Catedràtic de ciència política a la UAB. Ha estat membre del Consell de l'Audiovisual de Catalunya. Fa recerca sobre govern local, comunicació i eleccions i partits a Catalunya.*

«El cicle dels governs tripartits a la Generalitat de Catalunya té un dels eixos essencials entorn de la relació entre política i mitjans de comunicació de massa. Més enllà dels enuncisats generals sobre la centralitat de la informació en la política contemporània, els mitjans de comunicació i la mateixa política governamental de comunicació van tenir un paper clau en l'itinerari dels governs Maragall i Montilla, i en la seva finalització. Aquí ens limitarem als elements més generals d'aquesta relació, sent conscients que en queden fora qüestions essencials, com les polítiques de comunicació conduïdes des del Govern o el desenvolupament del sector industrial corresponent, que hauran de ser mencionades només de passada.»

El capítol s'organitza a partir de cinc apartats i una conclusió:

1. Política i comunicació a Catalunya: les qüestions pendents en el canvi de segle.
2. Les grans tendències de canvi en el món de la informació.
3. El sistema comunicatiu català.
4. La informació sobre política a la Catalunya del tripartit.
5. I els ciutadans?
6. A manera de conclusió.

El procés de Bolonya: l'hora de la veritat (o de la implantació generalitzada)

Helena Troiano

Professora del Departament de Sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona. Desenvolupa la major part de la seva docència a la Facultat de Ciències de l'Educació. Investigadora del Grup de Recerca Educació i Treball, dins del qual s'especialitza en temes d'educació superior; el seu interès recau actualment en els agents de canvi a la universitat, eminentment estudiants i professorat.

Lidia Daza

Professora ajudant del Departament de Sociologia i Anàlisi de les Organitzacions de la Universitat de Barcelona. Exerceix la docència en els estudis de ciències empresarials, ADE i sociologia. Les seves línies de recerca actuals són: estudiants universitaris i procés de Bolonya, i mercat de treball. Col·labora amb el Grup de Recerca Educació i Treball (GRET) de la Universitat Autònoma de Barcelona des de l'any 2009.

17

INTRODUCCIÓ

«En l'anuari de l'Associació Catalana de Sociologia de l'any passat, un article del professor Josep M. Rotger ja plantejava el debat entorn de l'Espai Europeu d'Educació Superior, altrament conegut com el *procés de Bolonya*. Emmarcat en l'època de conflictes i vagues dels estudiants —i d'altres agents—, el text contextualitzava històricament les universitats catalanes, exposava arguments a favor i en contra de la reforma i en feia un plantejament crític final. Així doncs, ja disposem d'una presentació de com se situen els diferents agents implicats en aquest canvi d'acord amb els arguments que esgrimeixen cadascun d'aquests.

»[...] En el cas d'Espanya i Catalunya, la reforma de Bolonya s'associa des del principi a dues idees: la instauració d'una nova estructura en cicles de les titulacions universitàries, i una nova metodologia docent participativa centrada en l'aprenentatge dels estudiants (Hernanz, 2003). És en aquestes dues idees principals que centrarem la nostra exposició.

»No hi ha gaire dades per oferir sobre l'impacte de la reforma estructural que ha donat lloc als cicles, ja que la implantació és gradual i encara no hi ha estudiants que hagin pogut completar el seu itinerari en el nou marc, però el canvi ja ha deixat entreveure algunes conseqüències i, per tant, hi farem al·lusió en la mesura que sigui possible. En segon terme, ens referirem a com s'ha decidit sobre la reforma metodològica i a les primeres repercussions (algunes detectades en els projectes pilot) que se n'observen.»

Balanç de la política lingüística a l'educació escolar dels governs de Catalunya (2004-2011)

Ignasi Vila

Catedràtic de psicologia evolutiva i de l'educació de la Universitat de Girona. Dedica la seva recerca a les qüestions relacionades amb l'educació bilingüe, i d'una manera especial als problemes vinculats a la immersió lingüística a Catalunya, des del punt de vista tant del seu disseny com de la seva avaluació. Actualment està treballant en els problemes que es presenten arran dels corrents migratoris recents i del plurilingüisme que comporten.

18 «[...] des de l'any 2000, Catalunya va experimentar canvis demogràfics importants que van tenir un impacte notable en l'educació obligatòria i en el coneixement dels infants i els adolescents de la llengua escolar. En els últims deu anys Catalunya s'ha incorporat a la llista de nacions multiculturals i multilingües. A Catalunya, guiades per la globalització econòmica, han arribat centenars de milers de persones estrangeres i han aparegut fenòmens com l'alumnat de nova incorporació que s'afegia a qualsevol curs de l'ensenyament obligatori sense coneixement de la llengua escolar, entre d'altres. És cert que ja des del 1990 algunes escoles i instituts rebien aquest alumnat, però a partir de l'any 2000 aquest fet es va estendre a tot Catalunya, la qual cosa va repercutir directament en la pràctica educativa del professorat que no disposava ni dels coneixements i les tècniques ni dels recursos per a fer front a aquesta nova realitat.

»[...] l'arribada del Govern tripartit va canviar [la política de l'anterior Govern] en el sentit d'entendre que el coneixement de la llengua de l'escola no era la porta de l'adaptació escolar, sinó el resultat de la integració escolar.

»[...] Hem organitzat l'article en tres parts: la primera fa un breu diagnòstic de la situació al començament de la primera legislatura, la segona mostra els trets principals de les polítiques desenvolupades al llarg de les dues legislatures i, finalment, el tercer apartat en mostra els resultats obtinguts.»

Actuacions educatives d'èxit: els reptes per a una educació eficient i inclusiva

M. Àngels Serrano

Professora titular del Departament de Teoria Sociològica, Filosofia del Dret i Metodologia de la Universitat de Barcelona. Forma part del CREA (Centre Especial de Recerca en Teories i Pràctiques Superadores de Desigualtats). Treballa en qüestions relacionades amb la comunicació, l'educació i les desigualtats socials.

Marta Soler

Professora titular de teoria sociològica de la Universitat de Barcelona. Exerceix la docència principalment a ciències de l'educació. Directora del CREA (Centre Especial de Recerca en Teories i Pràctiques Superadores de Desigualtats), en el qual participen persones de diferents especialitats.

«La recerca sociològica dins de l'àmbit de l'educació es pot centrar a identificar i analitzar les desigualtats educatives com a causa/conseqüència del mateix sistema o, al contrari, pot optar per analitzar i identificar quins elements i quines pràctiques educatives contribueixen a la transformació del mateix sistema, la qual cosa li permet superar desigualtats existents. El projecte *INCLUD-ED* s'inclou dins d'aquest segon tipus de recerca, ja que identifica les actuacions d'èxit per a la inclusió social i educativa i aporta evidències sobre allò que funciona per a millorar els resultats acadèmics i la convivència a les escoles i els instituts d'arreu d'Europa, especialment en entorns socioeconòmicament desafavorits i amb diversitat cultural.

»[...] En aquest capítol presentarem primer els resultats del projecte europeu *INCLUD-ED*, principalment pel que fa a les actuacions d'èxit que se n'han identificat. Aquestes actuacions són considerades d'èxit perquè la seva aplicació ha portat a una millora tant dels resultats educatius (rendiment escolar) com de la convivència (clima escolar) en aquestes escoles. En segon lloc, discutirem alguns dels elements presents en el desplegament inicial de la Llei d'educació de Catalunya en relació amb els resultats d'aquesta recerca. Finalment, exemplificarem com aquestes actuacions d'èxit identificades generen un canvi educatiu en els centres escolars. Per fer-ho, partirem dels principals resultats extrets de l'anàlisi longitudinal d'un dels molts centres educatius analitzats en el projecte, concretament un centre d'educació infantil i primària de Terrassa. Tot plegat ens aporta elements d'anàlisi i reflexió sobre com algunes escoles i alguns instituts de Catalunya estan aplicant les actuacions educatives d'èxit i millorant el futur educatiu de moltes nenes i nens del nostre país.»

Bandes llatines a Catalunya (i més enllà)

Carles Feixa

Professor d'antropologia social a la Universitat de Lleida. Les seves línies de recerca han estat sempre relacionades amb l'estudi de la joventut aquí i a l'estranger, especialment del que s'anomena tribus urbanes.

»[...] Aquest text narra el viatge a l'interior dels Latin Kings, l'exploració d'un territori desconegut —per l'investigador, per les institucions que van encarregar l'estudi i per l'entorn social del qual tots formem part. Però també narra el viatge en sentit invers que va emprendre el poble descobert i que va acabar amb la conversió per part seva en associació legalment constituïda. Per a tots dos es va tractar d'un viatge d'estudis, però també de plaer i compromís, que va acabar en un espectacular *coming out* (tant de les *bandes* com de les institucions i els actors socials que van acompanyar la seva transformació en *organitzacions juvenils*). Es tracta d'un recorregut —o més bé d'un viacrucis— [...]»

20 3. ALGUNS SUGGERIMENTS, PER CONCLOURE

El conjunt de capítols d'aquest opuscle ofereix al lector una visió àmplia, encara que no completa per raons d'espai, de les polítiques dels governs d'esquerres de les dues últimes legislatures. S'hi constata un esforç important de recollida d'informació i de balanç reflexiu de les afirmacions que s'hi fan. Es tracta, en molts casos, d'aproximacions més descriptives que analítiques, però és difícil que sigui d'una altra manera atès el temps que ha passat.

Aprofitant l'ocasió que se'm brinda d'arribar a un conjunt ampli de companys de professió i afeccionats al tema, em permeto la llibertat de fer una reflexió més general sobre les ciències socials, encara que d'una manera, si voleu, una mica esquemàtica o simplista, ateses les circumstàncies. Que ningú no ho interpreti com una crítica concreta als textos d'aquest recull, sinó més aviat com un camí possible per a perfeccionar el nostre coneixement de la societat i les propostes de millorar-la.

Les ciències socials es mouen, des dels seus inicis, a partir de dos paradigmes relativament diferents. Un d'aquests paradigmes —més present entre els antropòlegs i els sociòlegs— és més holístic i posa l'èmfasi en la importància de la cultura, la socialització i els rols socials. L'altre —més present entre els economistes i els professionals de la ciència política— és més individualista i posa l'èmfasi en l'individu i les seves decisions en un context d'oportunitats determinat.

Les interaccions entre els dos són diverses, però acostumen a tenir, almenys en el corrent principal de cada una, un tret en comú: l'oblit del component biològic/evolutiu de la conducta humana, la qual cosa els porta o bé a donar només importància a la socialització o bé a simplificar les motivacions humanes reduint-les a l'egoisme i a la racionalitat instrumental.

Peter Singer,¹ conegut entre nosaltres almenys per la seva defensa dels animals, fa algunes reflexions dirigides a una possible esquerra darwiniana en un opuscle publicat en castellà l'any 2000, de les quals em permeto seleccionar-ne dues de precises que poden semblar contradictòries però que en el context de tot el llibre no ho són pas. Em permeto suggerir-les als professionals de les ciències socials com a objecte de reflexió i discussió.

Aquests professionals haurien d'«acceptar que existeix quelcom com una naturalesa humana i tractar de saber més sobre aquesta, de manera que les mesures polítiques es puguin basar en les millors dades disponibles sobre com són els éssers humans» i «rebutjar tota inferència que dedueixi del que és natural, el que és correcte».

Per lligar-ho una mica a la publicació, he seleccionat unes frases dels apartats de conclusions de tots els autors i autores que es poden relacionar d'alguna manera amb les afirmacions de Singer, si més no a l'hora d'orientar recerques futures:

Vallès, referint-se als polítics:

Tindran la lucidesa i la capacitat per a assumir aquesta revisió? Seran obligats a fer-la per la força de les circumstàncies? Correspondrà a la ciutadania prendre la iniciativa?

Feu, Flecha i Prieto, referint-se a la necessitat de comptar amb els individus:

Però també cal destacar que en centrar la tasca de sociòleg o sociòloga exclusivament en aquests processos [estructurals] fariem un flac favor a la societat catalana.

Estivill i Comas, referint-se al model econòmic actual:

[...] s'estan duent a terme petites modificacions que no canvien substancialment un model de creixement salvatge fonamentat en la cobdícia, l'individualisme, la competència i la productivitat [...]

Pastor, Benzunegui, Brunet i Castón, referint-se a les polítiques d'igualtat de gènere:

[...] no aspiren només a eliminar les discriminacions formals o directes; al contrari, es parteix d'una diagnosi que reconeix l'existència també de discri-

1. Peter SINGER (2000), *Una izquierda darwiniana: Política, evolución y cooperación*, Barcelona, Crítica.

minacions indirectes i invisibles i, de manera coherent amb la diagnosi, es busca la transformació de les relacions socials de gènere actuals que sustenten aquestes discriminacions.

Brullet, sobre les polítiques de cura:

Les pràctiques de cura a la vida diària de les persones de qualsevol edat i condició han estat històricament associades a la família i a les dones. Però en les societats avançades haurien de referir-se a pràctiques i valors universals que cal transmetre a homes i a dones [...]

Vilà i Alabart, sobre el model de creixement urbà:

[...] abandonar la dinàmica del «cada cop més» i [que] promoguessin la defensa d'una societat alternativa, més justa, basada en les necessitats de les persones, que «aconseguint descolonitzar-se» de l'ideal productivista apostés per fomentar el creixement en humanitat [...]

Alos i Jódar, sobre el que han de fer els sindicats:

[...] el tercer, que depèn dels precedents, és consolidar l'afiliació dels immigrants mitjançant la implantació de mesures organitzatives específiques en les estructures federatives existents.

Garcia i Grieria, sobre les polítiques amb els nouvinguts de religió islàmica:

No sempre la cooperació ha estat fluïda i, en moments determinats, fins i tot hi ha hagut actuacions contradictòries. I és que [...] el fet que aquesta —la gestió de la diversitat religiosa— sigui una àrea de govern relativament nova dificulta que existeixi una aproximació hegemònica basada en uns codis compartits.

Botella, sobre les conseqüències de cooperació i conflicte entre partits:

La confusió, per part de molts ciutadans, entre *autoritats* i *règim*, i entre *govern* i *estructura* democràtica, pot tenir com a conseqüència un allunyament selectiu del procés polític democràtic per part de molts ciutadans (i, en particular, d'aquells que no simpatitzen amb les forces governamentals).

Troiano i Daza sobre els problemes actuals de la reforma universitària:

El problema és que es detecta un cert cansament entre el professorat, especialment el que hi ha dedicat més esforços, i això, junt amb les perspectives de retalls de recursos, provoca desànim i fins i tot un cert cinisme davant solucions de compromís.

Vila, sobre les polítiques lingüístiques i els nouvinguts:

Malauradament, aquesta perspectiva [...] va quedar malmesa amb la proposta de segregar l'alumnat estranger de nova incorporació en aules especials fins al començament de curs, ja que va donar ales als grups polítics, educatius i socials més reticents a l'escola inclusiva i, al mateix temps, va desorientar molts professionals [...]

Soler i Serrano, sobre les polítiques d'èxit escolar:

La recerca demostra també que hi ha formes de participació de les famílies a les escoles que milloren els resultats educatius de l'alumnat i potencien la coordinació entre escola i entorn. D'una banda, s'incrementen els recursos humans per a l'aprenentatge; de l'altra, es transformen totes les interaccions educatives que tenen els nens i les nenes en els diferents espais en què participen a la seva vida quotidiana.

Feixa, sobre l'atribució individual i col·lectiva:

El Tribunal Suprem no troba ara proves suficients i reprèn alguns arguments utilitzats en el meu informe pericial, el qual distingeix entre la vinculació d'alguns *latin kings* amb fets delictius i les finalitats de l'organització, que no es poden considerar criminals.

Per no embolicar la troca més del compte, em referiré només a tall d'exemple improvisat al tema de l'èxit escolar, que és més a prop del meu camp.

En aquest moment està apareixent la preocupació sobre el fet que les noies tenen més èxit escolar que els nois.

Per fer recerca sobre aquest tema seria interessant, primer de tot, tenir en compte quins mecanismes psicològics dels uns i de les altres estan lligats a l'evolució de l'espècie, aspecte que està ben estudiat i del qual hi ha evidències contrastades tant des de la psicologia evolucionista com des de les neurociències (proposta 1 de Singer).

En segon lloc, em preguntaria com l'entorn familiar ha remodelat les propensions inicials a partir de les pràctiques de socialització, inhibint o reforçant determinats trets, aspecte que no és fàcil d'aïllar atès que, si fem recerca en nens i nenes escolaritzats, aquest procés ja ha fet molta de la seva feina en interacció amb les predisposicions anteriors. Per això, només és important veure quins trets predominen en un moment donat, com es relacio-

nen amb els mecanismes evolucionats i com reaccionen en els contextos nous.

En tercer lloc, em plantejaria quines experiències tenen a l'escola uns i altres. Per exemple, som davant una escola d'educació primària, i en molts casos de secundària, amb un gran predomini de dones com a mestres. En un context així és possible que les maneres de fer dels nois puguin ser inconscientment desvalorades, entre altres raons perquè sovint són incòmodes, com l'agressivitat, l'ansia d'estatus en els grups, les ganes de molestar les noies, etc. Aquestes i altres preguntes de recerca han de ser contrastades adequadament.

En quart lloc, en un marc més macrosociològic caldria saber quines oportunitats reals i quines expectatives es fan uns i altres de trobar feines que els interessin. Per exemple, en una societat expansiva pel que fa als serveis, com la nostra, les habilitats de comunicació, més pròpies de les noies, acostumen a ser més valorades. Per tant, les oportunitats i expectatives de poder fer feines que els agradin també són diferents entre els uns i les altres. És evident que encara romanen altres discriminacions en contra de les noies que cal tenir en compte a l'hora d'analitzar les oportunitats.

Per acabar, en una situació com aquesta cal plantejar-se quins mecanismes es poden suposar eficaços i possibles per a compensar la desigualtat d'oportunitats i quins incentius, entre els possibles, es podrien implementar per a unes i per als altres, evitant igualacions ideològiques forçades pels que fan la recerca o es dediquen a la política o a l'educació (proposta 2 de Singer).

Finalment, atès que la majoria d'autors d'aquest opuscle s'han referit a la crisi de caràcter econòmic, polític i ètic que viu la nostra societat, transcrib a continuació una reflexió sobre l'ètica que m'ha semblat pertinent:

El sentit de moralitat és un fenomen complex i de moltes cares. Per donar compte d'aquest no solament hem de comprendre com es desenvolupa en els infants, sinó també com s'ha originat en l'espècie humana. Revisant les primeres aproximacions de Darwin en vista de l'expansió contemporània i dels refinaments de la teoria de l'evolució, en sorgeix un esquema ben equipat per a acomodar els aspectes teòrics rellevants i les recerques, i resoldre moltes de les controvèrsies sorgides en aquest camp.

Per a entendre quin sentit moral és present i com els humans l'adquireixen cal comprendre com van evolucionar els mecanismes que el produeixen, la qual cosa implica entendre quina ha estat la seva funció adaptativa. Les aplicacions d'una perspectiva evolucionista a la moral no requereixen pas ficar-se

directament amb els gens. Aquesta aproximació demana fer un mapa dels mecanismes que han donat lloc al sorgiment de les decisions morals, descobrir com interactuen entre ells i prendre mesures que siguin calibrades de manera adequada i activades de manera òptima.²

Encara ens queda molta feina per fer.

JOSEP M. MASJUAN
Coordinador

2. Dennis L. KREBS (2008), «Morality. An Evolutionary Account», *Perspectives on Psychological Science*, vol. 3, núm. 3, p. 149-172.